

KJELL-OVE MATSSON

UR MITT VRAKREGISTER

Av utrymmesskäl kom inte alla positionerna med i föregående nummer. Här följer därför nr 100 till 120.

- 100) Fartygsvrak Husbyviken, Vallby sn, Trögden
 En 90-årig uppgiftslämnare i orten uppger att ett av ortens skeppare Hellströms uttjänta skutor ligger i Husbyviken. I viken har under senare år anlagts en mindre båthamn. Vid detta tillfälle "hufsade man till" strandkanten med hjälp av en grävskopa, varvid större delen av vraket grävdes bort. Kvar finns botten av fartyget i för och akter. Position: N59° 32' 45" 017° 8' 5"
- 101) Fartygsvrak NV Österby brygga, Vallby socken
 Fartygsvraket består av en slup byggd av ek och furu på kravell och skall ha sjunkit vid sekelskiftet 1900. Även detta fartygsvrak skall ha tillhört bygdens skeppare, Hellström. Det kan vara slupen AUGUSTA om 58 ton, som försvinner ur rullorna vid sekelskiftet. Av fartygsvraket återstår enbart botten och spant. En stor del av fartygsresterna ligger spridda runt vraket. Ett antal flaskor från sekelskiftet ligger i och runt vraket. Position: N59° 32' 05" 017° 9' 75"
- 102) Fartygsvrak c. 200 m. O Essinge Vårdshusbrygga
 Slup byggd av ek och furu på kravell. Olastad. Ligger med fören i O riktning omkring 10 meter från land med fören på 4 meters djup och aktern på 7 meter. Längden är uppmätt till 20.0 meter. Babords sida har rasat ut och ligger nu på botten utanför fartygsvraket. Av vraket återstår botten och spant. Position: N 59° 19' 1" 017° 59' 6"
- 103) Fartygsvrak c. 200 m. O Essinge Vårdshusbrygga
 Byggd av furu på klink. Olastad. Ligger c. 15 meter O om vraket 102). Detta vrak ligger med fören i V riktning. Vraket ligger efter strandlinjen c. 15 meter ut från stenskoningen. Byggd av furu på klink. Vraket har c. 70° babords lutning. Av babordssidan återstår en del. Av styrbordssidan återstår en del bordlank samt spant rätt högt upp efter sidan. I fören ligger ett skadat dubbelblock och i aktern ligger ett laggkärl. F.ö. tycks hon vara olastad. Vraket, som ligger på 8 meters djup, har mätts till 19.00 meters längd.
- 104) Däcksbåten BORE s.k. kanalschas mellan Estbröte och Johannisdahl
 Byggd 1855 i Söderbärke av furu på kravell och tillhör Larsbo bruk.
 Nya Wermlands-Tidningen lördagen 1 maj 1869:
 I tisdags afton kl. 10, skrives i Nya Dagl. Alleh., avgick ångfartyget WERMLAND, förd av kanten B.D. Olsson, på väg från Stockholm till Carlstad, Kristinehamn och Göteborg. Omkring kl. 11 hade ångfartyget hunnit till närheten av Johannisdal för att ingå i det sund, som skiljer detta ställe å södra landet från Gällstaö om styrbord. Mitt i detta sund ligger en holme vid namn Estbröte. Segelleden framgår tämligen trångt emellan denna holme och södra landet. Natten var mörk, men det oaktat observerades en segelskuta förut, ehuru man ej kunde se, vilken väg den tog, emedan den ej i författningens ordning förde några lanternor, såsom ångfartyget gjorde. Oaktat ångfartyget stoppade och backade, hade det fart nog kvar att komma segelskutan,

som var en s.k. Smedjebacksskuta, lastad med 1.000 centner tackjärn, mitt på livet om babord, varigenom den kantrade över åt styrbord så betydligt, att tackjärnet ur det så gott som odäckade fartyget störtade ut, ungefär såsom då man håller ut en äppeltunna, varefter fartyget åter urplöt och drev åt södra landet, dit den 3 man starka besättningen tagit sin tillflykt i skutans båt, straxt då kolisionen inträffat. Olyckan, som inträffade 1 $\frac{3}{4}$ mil från Stockholm eller $\frac{5}{8}$ mil bortom Kungshatt, skulle hava blivit av svårare beskaffenhet, om lasten bestått av stångjärn, som ej haft så lätt att störta ut ur fartyget som tackjärn, varigenom Smedjebacksskutan i så fall fyllts av vatten och gått till botten med ens. Järnlasten ligger sjunken på 14 famnars vatten. Ångfartyget NORBERG skulle i dag avgå till olycksstället för att hit uppborgsra fartyget. Ångfartyget WERMLAND fick inkrossad förstäv och måste återvända för att upphalas vid Långholmen för att reparera lidna skador. Kapten Ohlsson har i dag hos Notarius Publicus avlagt vederbörlig sjöprotest för avgivande av sjöförklaring.

Westmanlands Läns Tidning fredag 4 juni 1869:

BÄRGAD LAST. Tisdag den 27 april på aftonen blev en Smedjebacksskuta, benämnd BORE, lastad med 1.800 centner tackjärn, av ångfartyget WERMLAND överseglad vid Estbrötet i Mälaren. Såväl lasten som skutan med hela sin rigg, har nu av Stockholms Dykeribolag blivit bärgad. Lasten låg omkring 100 fot från land på 6 famnars djup. Den naturligtvis illa medfarna skutan är fördd i land.

Kanalschasen BORE förekommer inte mer i Strömsholms Kanaltrafiken, varför den sannolikt har slopats.

105) Storbåten HERMAN Essingesundet, Stockholm

Vestmanlands Läns Tidning tisdag 4 maj 1869:

SJUNKET FARTYG. I onsdag på morgonen, då ångfartyget ARBOGA No 2, efter att kl. 7 hafva afgått från Riddarholmen, anlände till Stora Essingesundet, timade den olyckshändelsen, att vid passerandet af ett underwattensgrund i detta sund, hvarinvid en däckad storbåt från Stockholm wid namn HERMAN just då var till segels, den våldsamma dyningen efter ångfartyget åstadkom en sådan slingring och "sättning" med storbåten, att denne, som var lastad med 930 tunnor stenkol för gasverkets i Eskilstuna räkning, "högg igenom" emot grundet, slog hål i botten och sjönk med däck under vattnet. Kollasten är assurerad, men förmodligen icke fartyget.

Vid dykning på platsen har inga fartygsrester kunnat anträffas. Båten är med sannolikhet bärgad. Position: N59° 19' 0" 017° 59' 5"

106) Fartygsvrak Mälbyviken, O Sundbyholm

En kvinnlig uppgiftslämnare i trakten, född 1899, vars farfar kom till platsen år 1860, berättar att det låg en skuta uppankrad i Mälbyviken som efter en tid sjönk och fick förfalla på platsen. Vraket var delvis synligt i hennes ungdom i början av 1900-talet.

Några punktdykningar har skett på olika platser i viken utan att vraket kunnat anträffas.

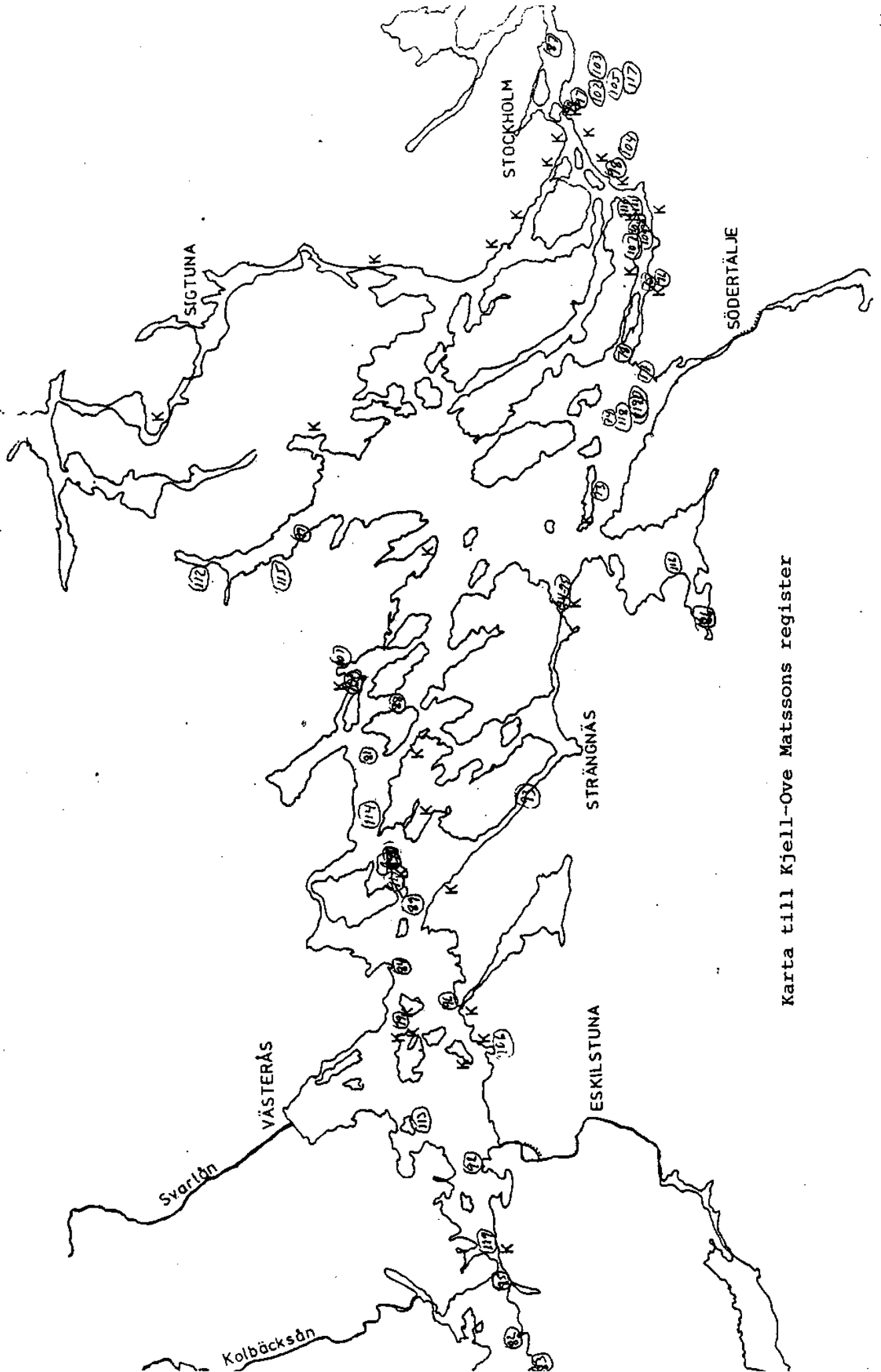
107) Fartygsvrak Sandudden, Sandvik, Ekerö

På Sandudden har tidigare legat en krog vid namn Nykrog. Krogen har haft sin brygga på Sanduddens ost sida. Bryggpällarna kvarstår på platsen under vattenytan. Vid de yttre bryggpällarna ligger vraket på 7 meters djup. Maxdjupet på platsen är 9 meter. Av vraket återstår botten och en bordsida. Vraket ligger i nord-sydlig riktning. För och akter saknas.

Position: N59° 15' 95" 017° 46' 80"

108) Fartygsvrak Sandudden, Sandvik, Ekerö

Se ovan 107) Vraket ligger på 3 meters djup invid bryggpällarna. Av vraket återstår enbart botten och en del srant.

Karta till Kjell-Ove Matssons register

- 109) Pråmvrak Sandvik, Ekerö
 Ett vrak, sannolikt ett pråmvrak, ligger längst norr ut i viken vid Fantholmen, Sandudden, Ekerö. Vraket, som är byggt av furu på kravell, är mycket trasigt. Vraket ligger efter land under bryggan som går i nord-sydlig riktning.
 Position: N59° 16' 00" 017° 46' 85"
- 110) Pråmvrak Krogbryggan Rödsten, Ekerö
 Pråmen, som är byggd av furu på kravell, har enligt muntlig tradition kommit till platsen under 1890-talet. På platsen har en större handelsträdgård legat och sannolikt är detta en av de pråmar som man transporterat gödsel i. Pråmen ligger med fören i nordlig riktning. På styrbords sida har sandstranden rasat ut mot bordsidan upp till däckets. Position: N59° 15' 95" 017° 50' 35"
- 111) Förlist skuta Rödsten, Ekerö
 Läsövning ur Stockholms stads tänkebok 7 oktober 1594:
 Tha kom för rätten Håkon Jonsson schrifuere wedh Kopnerberget, och talade till Mattz Knutzon, borgare i Westrårs, att han hade frachted något kongl. maj:tz godz på hans skute, heden ifrå Stockholm och til Westrårs, och han hade emot hans wiliae luppit her ifrån, och godset war som bortte bliffuet, och sompt i watnet förderffuet, begerandes wethe, hwars skade thet ware skulde. Der till swarade Matz Knutzon, att han hade här lenge legat, och litet haft igen til att förtäre, derföre hade han achtet sin wind, och då han hade kommet in moth Rödsten wedh Åckeröö, och der läget vm natten, hade vdi thenna förledne michelsmesse nath (29/9) pwext en oförmodendes starck storm, och så hastigt att han icke kunde komma sigh vth på rynden till siös, före en han war öffuer fvlt medh watn, så att skuten sanck, nedder, och sadhe Mattz Knutzon sigh thett icke kunde bättre, förty han sielff tridie medh syth folck (skepparen och 2 man), hade giortt all sin flyth, män thett halp intet, förty stormen hade wared alt för starck, dätte ärende bleff öffuer weget, och effter thet alle well wethe huru Gudz wederleck på then tidh hastigt pwexte, kunde man icke befinne att Mattz Knutzon kunde thett bättre, vm en Håkon Joenson eller någon på hans wegne hade waret på skuten med tilstedes, förty schipperen hade iw gernu fryet /räddat/ sin skute, och kunde the för rätten säthe icke döma, hwarken effter skipmåle balcken eller samwetet, att antinga Matz Knutzon, eller Håkon Joenson äre skyldige att bettale thenna skadan, vthan räckne thett för en olycko, then aff Gudz wederläck skeedt är.
- 112) "dyngpråm" Ekolsunds tegelbruk
 En f.d. tegelbruksarbetare berättar att en pråm ligger sänkt utanför badhuset. Pråmen användes tidigare under 1900-talet att frakta dynga i från Stockholm till Ekolsund. Pråmen blev sedermera kvar i Ekolsund, varefter tegelbruket använde den till att lasta tegelskrot i ~~pråmen~~ för avstjälpning på djupt vatten. På sluttampen lades pråmen vid "badhuset" där man fortsatte att lasta tegelskrot i den.
 Vid dykkontroll kunde det konstateras att det inte finns något tegel i eller runt pråmvraket, som har helt raka bordsidor. Fören ligger delvis under den utschaktade planen framför badhuset och med aktern i SO riktning. Pråmens längd torde vara c. 10 meter. Position: N59° 38' 4" 017° 23' 5"
- 113) Kutter NO Gräggen, Blacken
 "Muntlig tradition" genom fiskare Tengström på Tidö-Lindö. Tengström berättar att han brukar lägga nät vid Gräggen i NO riktning och c. 200 meter ut från stranden. I nätets ytterände har han fått upp bogsprötet från en mindre kutter. Han påminner sig att en fritidsbåt, sannolikt en kutter, havererade på platsen 1911 på väg till Folkmarknaden i Västerås.
 Dykningar och dragningar på området har inte gett något resultat.
 Ungefärlig position: N59° 29' 9" 016° 32' 2"

- 114) Pråmvrak Omedelbart V Tedarö fyr i Agnesund
 Omnämnd i Ake Janhems Segelledsbeskrivning över Mälaren och Hjälmaren sid.
 186: "Vid Strömskär kröker farleden sydvart i rät vinkel och man får Tedarö fyr som
 styrmärke. Denna består av en lykta på en betongplataa. Innanför ligger ett pråmvrak".
 Janhem har även en teckning över fyren med pråmvraket på samma sida.
 Vid besiktning konstaterades att vraket ligger ned fören i NO riktning samt
 har kraftig babords slagsida. Den övre styrbordssidan är delvis borta. Kvar i vraket
 ligger dess last av sten. Vraket är c. 20 meter långt och byggt på kravell. Djupet
 runt vraket är c. 2.5 meter och botten är plan.
 Fartyget är en f.d. "kanalschas" från Strömsholms Kanal och har efter avrigg-
 ning till pråm använts vid byggandet av Hjulstabron i början av 1950-talet.
 Position: N59° 51' 3" O16° 59' 2"

- 115) Fartygsvrak Fånöö tegelbruk, Ekolsundsviken
 Fånöös tegelbruk låg straxt N om herresätet under 1700-talet och driften torde
 ha upphört i början av 1800-talet. Fånöö gård har haft egna jakter alltsedan gården
 byggdes bl.a. för tegeltransporter. Vraket ligger i ost - västlig riktning invid
 f.d. tegelbrukets brugga. Enbart ena bordets spant och bottengarnering återstår.
 För och akter saknas. Fartyget är byggt av furu på klink och synes härstamma från
 1700-talet eller tidigt 1800-tal. Position: N59° 35' 2" O17° 22' 6"

- 116) slupen CLARINA/2129 Kalkuddens tegelbruk, Mariefredsviken
 Byggt av ek och furu på klink på okänd ort - och tid. L 20.70 m, B 6.64 m.
 Tillhör skeppare C.J. Mårtensson, Pilsbo, N Sigtuna under åren 1871 - 1875. Därefter
 tillhör fartyget ägaren till Åkers styckebruk, greve Arvid Posse, Näsby, Taxinge sn.
 Utförliga fartygsjournaler förvaras i Taxinge-Näsby slott över fartygets färder
 t.o.m. 1898 då hon lägges i vinterkvarter den 7/12 vid Kalkuddens tegelbruk, som
 också tillhörde imperiet Posse. CLARINA sjunker på sin ankarplats i vårisen 1899.
 Nu återstår endast botten och spant av fartyget. Position: N59° 15' 65"
 O17° 17' 5"

- 117) jakten SYREN St. Essingesundet, Stockholm
 Riksarkivet, Lotsstyrelsens arkiv, Strandningshändelser E V111a:5
 Rapport No 17 21 oktober 1903:
 Plats: I Mälaren Lat: N59° 19' 18" Long: O18° 0' 0"
 Tid: 22 oktober 1903 kl. 12 middagen
 jakten SYREN, hemort Häknäs, Vätö. Avgår Löten. Destination: Stockholm.
 Last: mursand. Besättningen räddad, lots ej anlita. NV vind med klar luft.
 Anledning: Jakten "lade ombord" med annat fartyg, förlorade därigenom sin manöver-
 färdighet, svingade utåt farleden, blev påseglad och sjönk.
 Senare tillagt: Vraket undanskaffat och rensning på platsen verkställd.
 Fartyget förekommer inte i Skepslistan och är inte heller registrerad. Fartyget
 har inte närmare kunnat identifieras.

- 118) Slupen SOFIA Midsommar, S Björkfjärden
 Verikes Nya Allehanda lördag 15 juni 1861:
 ÅTER EN SJÖOLYCKA. Slupen SOFIA, skeppare Bergström, från Norrköping, som i godt
 skick anlände till Schebäck med last af sill i slutet af maj, utgick den 3 dennes
 lastad till 7 fots djup med tackjern för Jonstoros, Bryfjöl's och Tolfströmmens
 bruk i Östergötland. Efter långsam färd sjönk fartyget den 10 eller 11 dennes på
 8 fots djup i Björkfjärden af Mälaren åt Södertelgesidan. Både fartyg och last

anses kunna bergas, hwilket wore desto önskligare som de icke wore assurerade. Försäkring af, som med segellägenhet afsändes härifrån, ifrågakommer nämligen kaappt någonsin, och tycks föga behöfligt, då det icke lär hafwa sedan 1858 händt, att seglare med last från Schebäck sjunkit på Hjelmaren eller Mälaren, förrän på aldra sednaste tiden, då nyligen jagten MARIA gick till botten, och nu i denna månad, som sagdt, slupen SOFI tog samma väg.

Södertälje Rådhusrätts Dombok den 10 juni 1861

Sjöförklaring

Närvarande: Borgmästare G. Danielsson

Rådsmän Y.O. Wallin och C.G. Lundholm

§94 S.D. Företrädde skepparen Johan Bergström från St. Anna Capell i Östergötland och uppviste instrumentet öfver af honom hos wederbörande magistrats person här i staden den 9 i denna månad gjord sjöförklaring och anmald protest emot all skadeersättning å sin sida, i anledning deraf, att hans förande fartyg, slupen SOFIA, befraktad från Orebro till Norrköping med last af tackjern, näst föregående dag klockan mellan 6 och 7 på aftonen under kryssning å Björkfjärden i Mälaren strandat å ett nordost om s.k. Midsommarholmen befintligt, icke utprickat grund, samt anhöll, att nu få på ed hörd sitt sjöfolk, matrosen Anders Petter Almlöf och kocken Carl Olsson till närmare upplysning om olyckshändelsen.

Bemalte, härvid närvarande vittnen fingo alltså företräda och, då jäf emot dem icke kunde utrönas, med förbehåll af öfven jäfsrätt för den, som saken röra kan, aflägga vittneseden, erinrades om dess vigt, hördes serskildt och berättade:

1) Almlöf: att under det slupen i vackert väder, utan hård bläst, gått på kryssning på Björkfjärden och slutligen gjort ett slag från Slandön åt Björkön i samma kosa, som trenne förut seglande fartyg höllo, hade slupen, som styrdes af skeppare Bergström sjelf, under vittnena uppehöll sig i fören, vid den uppåifna tiden på ett afstånd af omkring 200 famnar i nordost från Midsommarholmen stött på ett grund, som icke var synligt och icke heller utprickat, hvarvid slupen stannat å grundet och blifvit så läck att syrbords reling akter om vantståndet sjunkit under vattnet, oaktadt gjorda försök att genom pumpning hålla uppe slupen, derur i dess nu varande läge med utlagdt ankare, dervid den blifbit förtöjd, lasten kunde bergas; samt att vittnet, som under 3:ne års tid seglat å Mälaren och dervid jemväl kryssat emellan Björkön och Midsommarholmen, icke förr än nu känt till förenämnde grund, hvarföre vittnet för sin del ansåge skepparen oskyldig i afseende å den timade olyckshändelsen, hvars inträffande vittnet ville tillskrifva den omständigheten att vinden under sista krysslaget saktat af, hvarigenom slupen kommit att falla något ur sin kurs, och

2) Carl Olsson: lika med förra vittnet, utom hvad angår den omnämnda seglingen under föregående år å Mälaren, der vittnet Olsson sade sig nu hafva gjort sin första sjöresa.

Wittnesmålen, som upplästes, vidhöllos af vittnena.

Öfver hvad sålunda förekommit, skulle bevis meddelas genom utdrag af Domboken Ut supra.

In fidem

G. Danielsson

I Södertälje Kanalverks slussjournaler år 1861 framgår att slupen SOFIA, förd av skeppare Bergström slussar in i Mälaren 21 maj. Fartyget slussar ut ur Mälaren med destination St. Anna 29 juni och då förd av skeppare Holstensson.

119) Skonerten CHARLOTTA

nära Qvicksund

Post & Inrikes Tidningar onsdag 1 december 1841

Inrikes Underrättelser:

Nyköping den 28 november. Den 15 dennes strandade uti Mälaren nära Qvicksund, skonerten CHARLOTTA från Götheborg, förd af skepparen Magnus Bäckman, jemte lasten 350 tunnor salt, tillhörig Grosshandlare Nordström i Götheborg. Fartyget, som sjunkit, ligger med halfva skrofvat öfver vattenytan. Besättningen är bergad, liksom 20 tunnor af lasten, men det öfriga deraf anses förloradt.

I Göteborgs Hordels - & Sjöfartstidning noteras att CHARLOTTA, befälhavare Beckman, på färd från Göteborg till Stockholm har passerat Mems station den 12/10 1841.

I Södertälje Kanalverks Slussjournaler framgår att skorerten CHARLOTTA passerat in i Mälaren 15/10 1841. Skonerten CHARLOTTA, som nu föres av skenpare A. Hegerström, passerar ut genom Södertälje sluss 26/9 1842. Fartyget avgår från Västerås och är destinerad till Vänersborg med tackjärn.

Vågon sjöförklaring har inte anträffats angående denna olycka. Inte heller har dagstidningarna runt Mälaren skrivit något om denna olycka.

120) Förlist segelskuta

mitt på Södra Björkfjärden

Westerås Tidningar fredag 9 maj 1828:

I anseende till nyligen inträffadt dödsfall är skepnaretjensten wid Fiholm i Rytterns socken ledig att genast tillträda. De som densamma Åstunda kunna, försedde med bewis derom, träffa öfverenskommelse på stället med Ågarn, som också emot frakt öfver sommaren upplåter därwarande stora segelbåt om 12 läster, om så behagas.

Wenersborgs Tidning torsdag 8 october 1829

Strengnäs 12 september: En stor, ny båt från Fiholms herrgård i Westmanland, förd af skenparen Moberg (boende härstädes), har nyligen förolyckats på Björkfjärden. Moberg hade wid Kongsöhr intagit en last af omkring 8.000 murtegel, nödgats kryssa sig hit från Qwicksund, och befunnos båten, då den anlände till staden, thorsdags förmiddagen d. 3 sept. så starkt lastad, att alla, som sågo honom, fruktade att han skulle sjunka. -Moberg hade wid uppresan öfverenskommit med sin hustru, att hon med deras trenne barn, en gosse på 6:te året och 2:ne flickor, den ena på 12:te och den andra på 10:de året, skulle göra honom sällskap till Stockholm, men de hindrades nu derifrån genom hustruns insjuknande i frossfeber. Moberg önskade likväl att få gossen med sig; men han wille ej stadna qwar på båten, utan måste släppas i land. Åfwen en karl wid namn Schalin, som medföljt som matros, qwarstagnade här, och förfäskedade soldaten Sköld, följde med i hans ställe, då Moberg fredags förmiddagen afseglade härifrån i stark medwind, tillika med skeppare Söderström, som förde en stort höqwantum Åfwen från Kongsöhr. En rask och för sin werksamhet känd gosse, wid namn Torsk, som på Stockholm drifwer handel med landtmannawaror och som hade några tunnor frukt ombord, började Åfwen, då Moberg war färdig att afresa, misströsta om en lycklig utgång, och fann derföre godt att återtaga sina frukttunnor. Resan gick emellertid lyckligt, tills midt utpå Björkfjärden, då en så häftig storm uppkom, att wattenet började gå öfwer relingen på båten, som, under det man sökte få ner förseglet och wända åt land, sjönk med sådan hastighet, att ej en gång jollen hann lossas, och således all räddning för Moberg och dess matros war ute. Från höbåten, som seglade något förut, såg man likväl derefter imellan wågorna en af dem, som ropade om hjelp (sannolikt Moberg), emedan han war snäll simmare; men i anseende till den straka stormen, måste han öfwerlemnas åt sitt öde, och uppslukades säkerligen snart af de rasande böljorna.

Fartyget, som sjönk mitt ute på Björkfjärden, har inte kunnat lokaliseras.

Om Du som dykare påträffar något av dessa vrak, eller andra i Mälaren sjunkna skutor, tveka inte att kontakta Kjell-Ove.

Adressen finns under kontaktpersoner på sista omslagets insida.

Naturligtvis gäller det också om Du upptäckt några nyheter på redan kända vrak, som kan vara av intresse för Kjell-Oves forskning.